

который выстраивает определенным способом целую систему. Иначе говоря, генетический или наноуровневый этап развития лингвистики представляется не совсем рациональным, возможным и целесообразным. Самодостаточным кажется морфемный, семный, фонемный и другие уровни языка. Поиск более мелких смысловых или семантических единиц представляется не достаточно убедительным. Более того, современные информационные системы существуют в достаточно определенной форме, а они во многом созданы с учетом микроуровневой организации и сегментации системы. Последние положения не вызывают сомнения и дискуссии по этому поводу излишни... Но справедливым будет вопрос – исчерпывает ли знание о языке и языковом феномене наше знание о мельчайших компонентах языка? Все ли уже сказано о смысловом уровне организации текста? Удовлетворяет ли пытливый ум синергетический подход к интерпретации языковых явлений? В этой ситуации, пожалуй, следует проявить осторожность и определенную деликатность. Так, к примеру, не только герменевтическое направление в лингвистике или генеративное требует очередного переосмотра наших знаний о сложившихся формах, но и все то, что стало хрестоматийным, может быть подвержено определенной ревизии с позиций микроуровневой организации языкового знака.

Этот новый подход может называться нанолингвистикой или лингвистической наноструктурой. По сути, название не влияет существенно на содержания принципа. Сам подход и поиск смыкания лингвопоэтического, лингвокультурологического, нарратологического или концептологического уровней с уровнем мельчайших смыслов, микроструктур, которые являются тончайшей материей, сложноуловимой микроструктурой или генетическим кодом языка, текста, культуры, является привлекательным и многообещающим. В любом случае новый, креативный, в научном смысле, подход к уже сложившимся и канонизированным в лингвистической науке тенденциям обещает быть интересным и результативным. Более того, соответствуя традициям в современном естествознании или других направлениях, лингвистика в будущем будет представлена весьма современной и детерминированной. Таким образом, диссонанс, который имеет место в современной филологической науке, и разногласия между старой формально-логической школой, традиционными грамматистами и новейшими (не хочется употреблять термин “модными”) тенденциями будут вкомпонированы в относительно единую систему координат. В результате, возможные противоречия будут ограничиваться классическими антиномиями или противоречиями, на которых построена, практически, любая сфера знаний.

Литература

1. Звегинцев В.А. Мысли о лингвистике. – М.: МГУ, 1996. – 335 с.
2. Караулов Ю.Н. Лингвистическое конструирование и тезаурус литературного языка. – М.: Наука, 1981. – 366 с.
3. Левицкий В.В. Семасиология. – Винница: Нова книга. – 512 с.
4. Леви-Стросс Клод. Структурная антропология. – М.: Наука, 1998. – 286 с.
5. Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: 1990. – 682 с.
6. Манакин В.Н. Сопоставительная лексикология. – К.: Знання, 2004. – 326 с.
7. Мельников Г.П. Системная типология языков. – М.: Наука, 2003. – 394 с.
8. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник. – Полтава: Довкілля-К, 2008. – 712 с.
9. Семиотика. Антология. – М.: Академический проект; деловая книга, 2001. – 702 с.
10. Семенець О.О. Синергетика поетичного слова. – Кіровоград: Імекс ЛТД, 2004. – 337 с.
11. Солнцев В.М. Язык как системно-структурное образование. – М.: Наука, 1977. – 342 с.
12. Французская семиотика: от структурализма к постструктурализму. – М.: Прогресс, 2000. – 534 с.
13. Щедровицкий Г.П. Избранные труды. – М.: Шк. культ. полит. 1995. – 800 с.
14. Язык и наука конца XX века. – М.: Институт языкознания РАН, 1995. – 432 с.

УДК 811.161.2'373.21

МИХАЙЛИЧЕНКО Н.С.
(Львів)

НАЗВИ ПОСЕЛЕНЬ УКРАЇНИ НА *-АВЕЦЬ, -ИВЕЦЬ (-ЛИВЕЦЬ)*

У статті визначено походження суфіксів *-ав-, -ив-* (лив-), проілюстровано та проаналізовано українські ойконіми на *-авець, -ивець* (-ливець). З-поміж найменувань цих дериваційних типів виділено основні підгрупи з погляду їхнього походження.

Аналіз структури твірних основ назв населених пунктів посідає одне із чільних місць у вивченні ойконімії взагалі. Серед українських найменувань поселень із формантом *-ець* виявлено оніми, твірні основи яких ускладнені суфісами *-ав-, -ив-* (лив-). В основному, це ойконіми, утворені лексико-семантичним способом від гідронімів, але й зафіксовано назви, що походять від прикметників на *-ав-, -ив-* (лив-) та дієслівних основ.

І. Українські ойконіми на *-ець*, твірні основи яких ускладнені суфіксом *-ав-*. Елемент *-а*-форманта *-ав* у прамові належав іменниковим і дієслівним основам: *delavъ* і *delati*. У результаті функціонування суфікса *-въ-* при основах такого типу виділився формант *-авъ-* [7, с. 519]. Прикметники із суфіксом *-ав* виражають колір, фізичні властивості, психічні особливості людей, склад предмета, названого мотивуючим іменником, тощо: білявий, писклявий [5, с. 141]. Формант *-ав-* при прикметникових основах указує на менший ступінь або частковість значення основного прикметника: круглявий, довгавий [3, с. 130]. Цьому суфіксу притаманне загальне значення “який має властивість, виражену основним іменником” [2, с. 134].

Українські ойконіми із суфіксом *-авець* поділяємо на:

1. Назви, похідні від омонімічних гідронімів, розташованих поруч. Вони вказують переважно на місце розташування поселення або на місце, з якого йшло переселення людей. Ще у староукраїнський період об'єктами, стосовно яких здійснювалася номінація поселень, обирались насамперед ріки (або інші гідрооб'єкти) [6, с. 58]. Багато назв населених пунктів на *-ець* первісно були назвами водних об'єктів, тому що їх основи переважно пов'язані з ознаками води (колір, смак, температура, характер течії, зовнішні ознаки водної артерії тощо): Коропець, Солонець, Грабовець, Иржавець, Ольховець [6, с. 96]. До цієї підгрупи зараховуємо такі оніми:

Иржавець (4):

– (1946, Іваницький р-н Чрг., Укр. АТП, 656); (1724, Ічнянський р-н Чрг., ІМС Чрг., 298); (Иржавець, Борзенський уїзд, при річці Иржавець, Шаф. V, 399); (Иржавець, Шаф. V, Прилуцький п-т, 137) < ГН *Иржавець* (Борзнянський Чрг., СГУ, 223).

– (1946, Козелецький р-н Чрг., Укр. АТП, 658). Очевидно, пов'язане із однойменними гідронімами у цій же області.

– (1946, Носівський р-н Чрг., Укр. АТП, 667); (1972, Носівський р-н Чрг., ІМС Чрг., 513) < ГН *Иржавець* – л. пр. Остра, л. пр. Десни, л. пр. Дніпра, що протікає поруч (СГУ, 223).

– (з Иржавця, 1920, Оржицький р-н Пл., ІМС Пл., 778) < ГН *Иржавець* – л. пр. Сули, л. пр. Дніпра (Оржицький Пл., СГУ, 223).

Лукавець (1) – (1946, Підкамінський р-н Ль., Укр. АТП, 343); (1961, Бродівський р-н Ль., ІМС Ль., 167); (1849, Буковинський округ, Сел. РУ 1826–1849, 452) < ГН *Лукавець* – л. пр. Бистриці-Надвірнянської, п. пр. Бистриці, п. пр. Дністра (Богородчанський І-Ф, СГУ, 329). Незважаючи на те, що засвідчено гідронім у сусідній області, можливо, у минулому існував однойменний потічок у місцевості, де зафіксовано ойконім.

Мухавець (1) – (1946, Вишнівецький р-н Тр., Укр. АТП, 561); (1973, Збаразький р-н Тр., ІМС Тр., 293); (1718, Кременецький уїзд, при р. Горині, волості Вишневецької, Теод. III, 209) < ГН *Мухавець* – л. пр. Гуйви, п. пр. Тетерева, п. пр. Дніпра (Жт., СГУ, 380). Цілком можливо, що існував потік з омонімною назвою і в цій області.

Ржавець (2):

– (1946, Харківський р-н Хрк., Укр. АТП, 615); (1967, Харківський р-н Хрк., ІМС Хрк., 881).

– (1946, Великописарівський р-н См., Укр. АТП, 524); (a *Rschawec*, 1776, Лаз. СА, 160); (Ржавца, 1742, Новгородська с. Стародубського повіту, ДНРМ XVIII, 300); (мимо Ржавець, Борзенський уїзд, Шаф. V, 392) < ГН *Ржавець* – л. пр. Сейму, л. пр. Десни (у цьому ж поселенні, СГУ, 460).

Трускавець (1) – (1946, Дрогобицький р-н Др., Укр. АТП, 137); (1815, Самбірський округ у Східній Галичині, ЗРКЛУ, 61); (*Truskawiec*, 1785–1788, Й XIV – 184, 1819–1820, Ф XIV – 85, ц. Самбір, 308); (*Thruskawiec*, 1570, Дрогобицьке староство, Ж. VII, 241); (1521, Трускавецький р-н Ль., ІМС Ль., 306); (XI ст., Трускавецький р-н Ль., ІМС Ль., 838–848) < ГН *Трускавець* – л. пр. Стрия, п. пр. Дністра (СГУ, 574).

2. Оніми, похідні від прикметників на *-ав-*. Виявлено одну таку назву:

Гаркавець (І) – (1946, Краснокутський р-н Хрк., Укр. АТП, 604); (1967, Краснокутський р-н Хрк., ІМС Хрк., 655) < *гаркавий* “картавящий, картавый” (Гр., I, 273) + -ець.

3. Назви, похідні від дієслівних основ. Це найменування, твірними основами яких стали дієслова. Сюди залічуємо дві назви:

Гиравець (І) – (1946, Куликівський р-н Льв., Укр. АТП, 334); (Hugawies, 1785–1788, Й XIX – 2, 1819–1820, Ф XIX – 3, ц. Жовква, ЙФМ, 76) < *гирати* “терять, тратить” (Гр., I, 283)+ -авець.

Сикавець (І) – (1946, Нижньо-Устріцький р-н Др., Укр. АТП, 145) < *сикати* “від болю, холоду і т. ін., важко дихаючи, видавати звуки, які нагадують протяжну вимову звука “с” (СУМ, IX, 163) + -авець.

II. Українські ойконіми на -ець, твірні основи яких ускладнені суфіксами -ив- (-лив-).

Формант -ivo- виник унаслідок функціонування суфікса -vo- при дієслівних основах із тематичним голосним і та при іменниках з основою на -і [7, с. 521]. Прикметникам на -ив- притаманне загальне значення “який має властивість, виражену основним іменником” [2, с. 134]. Вони вказують, в основному, на риси характеру людини, певні ознаки предмета тощо [5, с. 142].

Прикметники із суфіксом -лив- як словотвірний тип склалися ще в староукраїнській мові [4, с. 178]. Формант -лив-, очевидно, виник унаслідок морфологічного перерозкладу в структурі прикметників, сформованих за участю суфікса -ив- від основ із кінцевим -л-. Він виражає особливості характеру людини, її психологічні якості, функціональні властивості предметів [5, с. 143]. При дієслівних основах формант -лив- використовується на позначення внутрішньої ознаки, здатності: покірливий, балакливий [3, с. 131]. На думку В. Горпинича, суфікси -ив- (-лив-) вказують на наявність ознаки великою мірою: правдивий, щасливий [1, с. 148].

Українські ойконіми на -ивець (-ливець) в основному походять від відповідних прикметників, хоч у деяких випадках їх можна інтерпретувати як похідні від омонімічних назв осіб, які проживали у поселеннях або яким вони належали.

1. Ойконіми на -ивець, -ливець, похідні від прикметників:

Бузивець (І) – (1946, Глинський р-н См., Укр. АТП, 525) < *бузивий*, прикметник до буз “діал. бузок” (СУМ, I, 250) + -ець.

Крикливець (І) – (1946, Крижопільський р-н Вн., Укр. АТП, 22); (XVIII ст., Крижопільський р-н Вн., ІМС Вн., 352) < *крикливий* “крикливый” (Гр., II, 306) + -ець або від ОН *Крикливець* (Редько, I, 542).

Ушивець (І) – (1946, Немирівський р-н Льв., Укр. АТП, 339) < *ушивий, вишивий* “який має багато вошей” (СУМ, I, 746) + -ець або від ОН *Ушивець* (Худаш, 358).

2. Ойконіми, що походять від омонімічних гідронімів. До цієї групи зараховуємо одне найменування:

Грузливець (І) – (1946, Довбиський р-н Жт., Укр. АТП, 170) < ГН *Грузливець* – п. пр. Шийки, л. пр. Тетерева, п. пр. Дніпра (Жт., СГУ, 157).

3. Оніми, що походять від назв інших поселень. Сюди належить один ойконім:

Плішивець (І) – (1946, Гадяцький р-н Пл., Укр. АТП, 398); (1941, Гадяцький р-н Пл., ІМС Пл., 158); (1922, Гадяцький р-н Пл., ІМС Пл., 171); (вин. в XVII ст., Гадяцький р-н Пл., ІМС Пл., 193); (Плешуец, 1657, Док. БХ, 565) < НП *Пліхів* (Бобрський р-н Льв., Укр. АТП, 323). Незважаючи на те, що на сучасному етапі немає назви населеного пункту, розташованого поруч із аналізованого нами, однак засвідчено оніми в інших областях України. Назва *Плішивець* могла виникнути як наслідок переміщення населення з іншого поселення.

Українські ойконіми, твірні основи яких ускладнені формантами -ав-, -ив- (-лив-), становлять незначну частину з-поміж найменувань дериваційного типу на -ець. Найменування на -авець, в основному, утворилися лексико-семантичним способом від однойменних гідронімів: Іржавець (Чрг.), Трускавець (Льв.). Поодинокими є оніми, похідні від прикметникових і дієслівних основ (Гаркавець (Хрк.), Сикавець (Льв.)). Серед ойконімів на -ивець (-ливець) виявлено назви, що утворені морфологічним способом від прикметникових і дієслівних основ (Ушивець (Льв.), Грузливець (Жт.)). Деякі із них можна кваліфікувати і як похідні від особових назв, наприклад, Крикливець – поселення в якому проживав (або яким володів) Крикливець.

Література

1. Горпинич В.О. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфологія. – К., 1999.
2. Гумецька Л.Л. Нарис словотворчої системи української актової мови XIV–XV ст. – К., 1958.
3. Синявський О. Норми української літературної мови. – Львів, 1941.

4. Филипова Л.С., Романова М. А. Имена прилагательные с суффиксом -лив- в русских говорах Нижнетавдинского района Тюменской области // Вопросы словообразования в индоевропейских языках. – Томск, 1985. – С. 177–185.
5. Шевчук О.С. Словотвір прикметників в українській мові з суфіксом групи -в- // Проблеми словообразования русского и украинского языков. – Киев–Донецк, 1976. – С. 133–144.
6. Юрків М.М. Гідронімно-ойконімний паралелізм в українській ономастиці (На матеріалі ономастикону Західної України). – Тернопіль, 1999.
7. Vondrak W. Vergleichende slavische Grammatik. – I. Göttingen, 1924.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. АЛМ – Акты литовской метрики, собранные Ф.И. Леонтовичем. Варшава, 1896–1897. – Вып. 1. – 170 с. – Вып. 2. – 200 с.
2. Вел. – Летопись событий в Юго-Западной России в XVII веке. Составил Самоил Величко... 1720. – К., 1848–1864. – Т. I–III.
3. ГВКЛ – Грамоты великих князей литовских с 1390 по 1569 год, собранные и изданные под ред. В. Антоновича и К. Козловского. – Киев, 1868. – 164 с.
4. Гр. – Словарь української мови: У 4 т. / Упоряд. з додатком власного матеріалу Б. Грінченко. – К., 1907–1909. – Т. 1–4.
5. Гр. XIV – Грамоти XIV століття. – К., – 1974. – 256 с.
6. ГССП – Генеральне слідство про маєтності Стародубського полку. – К., 1929. – 576 с.
7. ДМВН XVII – Ділова мова Волині і Наддніпрянщини XVII ст.: Зб. акт. док. – К., 1981. – 315 с.
8. ДНРМ XVIII – Ділова і народно-розмовна мова XVIII ст. – К., 1976. – 416 с.
9. Док. БХ – Документи Богдана Хмельницького. – К., 1961. – 740 с.
10. ЕСЛГНПР – Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі. – К., 1985. – 255 с.
11. Ж. – Жерела до історії України–Руси. – Львів, 1895–1900. – Т. 1–3; Львів, 1903. – Т. 7.
12. ЗРКЛУ – Зародження робітничого класу на Україні. Середина XVIII ст. 1861 р.: Зб. док. і матеріалів. – К., 1982. – 493 с.
13. ІМС – Історія міст і сіл Української РСР. Полтавська область – Кримська область. – К., 1967–1974.
14. ЙФМ – Йосифінська (1785–1788) і Францисканська (1819–1820) метрики. Перші поземельні кадастри Галичини. Показчик населених пунктів. – К., 1965. – 356 с.
15. КБССГ – Класова боротьба селянства Східної Галичини 1772–1849. Документи і матеріали. – К., 1974. – 596 с.
16. КЗС – Кременецький земський суд. Описи актових книг. – К., 1959–1965. – Вип. I–III.
17. Лаз. – Лазаревский А. Описание Старой Малороссии. Полк Стародубский. – К., 1888. – Т. 1; Полк Нежинский. – К., 1893. – Т. 2.
18. Лаз. СА – Лазаревский А. Сулимский архив. Фамильные бумаги Сулим, Скоруни, Войцеховичей XVII–XVIII ст. – К., 1884. – 316 с.
19. ЛЛЮЛ – Бевзо О.А. Львівський літопис і Острозький літописець. – К., 1970. – 300 с.
20. ЛШ – Шематизм гр. кат. Духовенства Львівської архієпархії на рік 1931/32. – Львів, 1931. – Річник LXXVI. – 336 с.
21. ОНСН – Опис Новгород–Сіверського намісництва (1779–1781). – К., 1931. – 596 с.
22. Редько Ю. Словник сучасних українських прізвищ: У 2-х т. – Т. 1. – Львів, 2007. – 720 с.; Т. 2. – Львів, 2007. – 1438 с.
23. РМ – Руська (Волинська) метрика. – К., 2002. – 984 с.
24. РРУ – Робітничий рух на Україні (1861–1884). – К., 1971. – 205 с.
25. СГУ – Словник гідронімів України / Укл. І. М. Железняк та ін. – К., 1979. – 780 с.
26. Сел. РУ 1826– 1849 – Селянський рух на Україні 1826–1849 рр. – К., 1985. – 503 с.
27. Сел. РУ 1850–1861 – Селянський рух на Україні 1850–1861 рр.: Зб. док. і матеріалів. – К.: Наукова думка, 1988. – 448 с.
28. СРУ – Словарь русского языка: В 4 т. – Т. 4. – Москва, 1961. – 1088 с.
29. СУМ – Словник української мови: В 11 т. – К., 1970–1980.
30. СШ – Шематизм всего клира греко-католицької єпархії Станіславівської на рік божий 1931. – Станіславів, 1931. – Річник XXXIV. – 194 с.
31. Теод. – Теодорович Н.М. Волинь в описании городов, местечек и сел... Житомирский уезд, Новгород-Волинский уезд, Овруцкий уезд. – Почаев, 1888. – Т. 1; Ровенский уезд, Острожский уезд, Дубенский уезд. – Почаев, 1889. – Т. 2; Кременецкий и Заславский уезды. – Почаев, 1893. – Т. 3.

32. У гр. XV – Українські грамоти XV ст. – К., 1965. – 163 с.
33. Укр. АТП – Українська РСР. Адміністративно-територіальний поділ на 1 вересня 1946 року. – К., 1947. – 1062 с.
34. Худаш М. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (утворення від відіпеліативних антропонімів. – Львів, 2004. – 536с.
35. Чучка П. Прізвища закарпатських українців. Історико-етимологічний словник. – Львів, 2005. – 704 с.
36. Шаф. – Черниговского наместничества топографическое описание... сочиненное А. Шафонским с четырьмя географическими картами, в Чернигове, 1786 года. – К., 1851. – 698 с.
37. AS – Archiwum ksiąg Łunartowiczów Sanguszków w Sławucie. – Lwów, 1890. – Т. 3–4; Lwów, 1910. – Т. 6.
38. Proch. – Materiały archiwalne wyjęte głównie z Metryki Litewskiej od 1348 do 1697 roku. Wydał A. Prochaska. – Lwów, 1890.
39. SORG – Special orts repertorium vom Galizien. Neubearbeitung auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung von 31 Dezember 1890. – Wien, 1893.
40. Żdz – Źródła dziejowe. – Warszawa, 1877–1894. – Т. 5–8.

УДК 378.147:371.132

МОЛОТАЙ С.М.
(Хмельницький)

ТРУДНОЩІ НАВЧАННЯ АУДІЮВАННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З ОСОБЛИВОСТЯМИ АКТУ СЛУХАННЯ І МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЛУХАЧА ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

У статті висвітлюються ефективні прийоми удосконалення навчання аудіювання іноземною мовою студентів вищих навчальних закладів.

Оволодіння аудіюванням передбачає певні труднощі, як характерні для оволодіння іноземною мовою (ІМ) в загальному, так і специфічні труднощі, пов'язані з особливостями цього виду мовленнєвої діяльності. **Мета дослідження** – розкрити шляхи подолання труднощів сприйняття на слух іншомовного мовлення.

Досвід свідчить [2], що найбільші труднощі при іншомовному спілкуванні людина спостерігає тоді, коли сприймає мовлення на слух. Однак усне спілкування, роль якого сьогодні стала особливо значною, неможливе без розуміння мовлення співрозмовника, оскільки в процесі мовленнєвої взаємодії кожен виступає як в ролі того, хто говорить, так і в ролі слухача. Інакше кажучи, якщо комунікат не розуміє мовлення свого партнера, а також не може належним чином на нього реагувати, то акт спілкування не відбудеться. Тому для досягнення цілі навчання в будь-якому навчальному закладі необхідно, щоб його випускник міг розуміти іншомовне мовлення на слух, а отже, мав змогу брати участь в актах усного спілкування.

Існує багато проблем та труднощів, пов'язаних з навчанням аудіювання. Але ми хотіли б зупинитися на труднощах, зумовлених особливостями акту слухання та мовленнєвої діяльності слухача.

Відомо, що будь-яка діяльність, у тому числі й мовленнєва, комфортна для виконавця, якщо вона відповідає його можливостям або якщо він може пристосувати її до них. У яких же умовах діє слухач, чи є для нього його діяльність комфортною і чи може він зробити її такою?

Розглянемо для відповіді на це запитання акт усного спілкування. Ініціатор спілкування (той, хто говорить) обирає ту тему, яка йому знайома і цікава. Слухач же вимушений сприймати ту інформацію, що надходить до нього від ініціатора. Іноді тема є для нього недостатньо знайомою і занадто складною. Бажаючи викласти певний зміст, ініціатор мовлення виражає його в такій мовній формі, якою він володіє. При цьому арсенал мовних засобів у носія мови є багатшим, ніж в іноземця. Відповідно слухач має сприймати і розуміти мовлення, що містить в собі певну кількість незнайомого мовленнєвого матеріалу. При цьому, на відміну від читача, він не може ні повторно прослухати повідомлення, ні використати довідкову літературу.

Відомо, що темп мовлення носія мови зазвичай видається іноземцю надто швидким. Це пояснюється тим, що через недостатню практику в слуханні внутрішнє мовлення слухача відстає від зовнішнього мовлення ініціатора мовлення. Тому слухач не має можливості повторити почуте, без чого неможливе осмислення. Крім того, відомо, що для слухача найзручнішим є темп, що відповідає темпу його власного мовлення, який, як правило, повільніший, ніж темп мовлення носіїв мови і не перевищує темпу його рідної мови. У живому спілкуванні слухач не може ні зупинити мовця, ні пов-